

Урок 68. Відмінювання прикметників. Повні і короткі форми.

Прикметники твердої і м'якої груп.

Мета : ознайомити шестикласників із прикметниками твердої і м'якої груп та особливостями їх відмінювання ; виробити вміння й навички правильно визначати і відмінювати прикметники твердої і м'якої груп; розрізняти й доречно використовувати в мовленні повні та короткі форми прикметників; удосконалювати культуру усного й писемного мовлення; за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу виховувати почуття любові до отчого краю, до рідної хати.

Тип уроку: урок формування практичних вмінь і навичок.

Засоби навчання: таблиці, картки, проектор, загадки, мультимедійна дошка.

Перебіг уроку

I. Організаційний момент.

Створення позитивного настрою.

Мультимедійна міні – презентація «Зима ступила на поріг»

(Свої слова вчитель ілюструє відповідними слайдами зі світлинами зимових пейзажів).

Учитель. За вікном прекрасний зимовий день. У повітрі бринить морозець, земля давно заснула. Все навколо чекає дива в передчутті оновлення.

Спонування учнів до комунікації.

Поверніться до сусіда по парті і висловіть побажання, від якого на душі в нього стане сонячно. А я зичу вам віри у свої сили й успіхів на уроці.

II. Установчо-мотиваційний етап.

1. «Згоден? – Не згоден? – Обгрунтуй!»

- Яка відмінність у лексичних значеннях прикметників *батьківський, батьків; сусідчин, сусідський?*
- За чим змінюються прикметники?
- Якими членами речення бувають прикметники?
- Яка їх роль у мовленні?

III. Повідомлення теми, мети й завдань уроку.

IV. Сприймання й усвідомлення учнями нового матеріалу.

1 . **Граматичне конструювання**

Замініть значення слова словосполученням прикметника з іменником.

Турне (закордонна поїздка).

Дено (тепловозна стоянка).

Таксі (платний автомобіль).

Муліне (кольорові нитки).

Кімоно (японське вбрання).

Колібри (найменша пташка).

2. Коментар учителя.

Як бачимо, прикметники служать не лише для образності, емоційності, але й для точності.

- Чи можна визначити рід цих незмінюваних іменників? Як саме?
(Виховний момент про допомогу між людьми в реальному світі і допомогу між частинами мови в чарівному світі морфології).

3. Коло ідей

- Які із цих прикметників вказують на незмінну ознаку предмета, а які позначають змінну?

(найменша – змінна ознака, а всі інші – незмінна ознака)

- А що ми дізналися на попередніх уроках про ті прикметники, які позначають змінну ознаку?(Вони мають ступені порівняння) Які саме?
- А як ще поділяють прикметники за їх лексико-граматичним значенням, за формою? (за лексико-граматичним значенням: якісні, відносні і присвійні)
- Сьогодні дізнаєтеся, що якісні прикметники у сучасній українській мають **повну** (відмінювану) і **коротку** (невідмінювану) форми.

Повні та короткі прикметники

Форма Рід	ПОВНА		КОРОТКА
	НЕСТЯГНЕНА	СТЯГНЕНА	
ЧОЛОВІЧИЙ	зелений	-----	Зелен
	дрібний	-----	Дрібен
ЖІНОЧИЙ	зеленая	зелена	-----
	дрібная	дрібна	-----

СЕРЕДНІЙ	зеленеє	зелене	-----
	дрібнеє	дрібне	-----

Усвідомлення нових знань у процесі практичної роботи (компетентність саморозвитку і самоосвіти).

1) Вибірковий диктант

Виписати лише ті прикметники, що можуть мати коротку форму (Ясний, радий, зелений, годний, вартий, певний).

2) Творче конструювання (робота в парах)

Замініть прикметники повної форми короткою і введіть у словосполучення.

Дрібен (дощик).

Ясен (місяць).

Зелен (цвіт).

Повен (човен).

Благословен (день).

3) Завдання для «лінгвістів» (на карточках).

Від поданих прикметників утворити нестягнену повну та коротку форми.

У якому стилі можуть вживатися такі форми і з якою метою?

Святий, таємнича, повний, давній, чарівна.

Довідкове бюро. У сучасній українській літературній мові короткі форми збереглися лише в невеликій кількості : дрібен, ладен, годен, повен, зелен тощо. Звичайними є повні прикметники. Стягнена форма є нормою сучасної літературної мови. А короткі прикметники та нестягнені форми повних прикметників характерні для народної творчості.

З погляду сучасної мови прикметникові форми *рідная* , *великая*, *сучаснеє* у віршах треба вважати за поетичну вільність, а в прозових текстах – за відхилення від літературної норми.

Ігрове завдання «Сонячні промінці» (робота в групах)

Уздовж «сонячних промінців» запишіть прикметники, що починаються літерами В, Д, З, Н, С

1 група – закінчуються на – ий (виховний, дружний, зоряний, навчальний, сильний)

- Розтлумачити виділені слова й дібрати до них синоніми.
Ганок (крильце, калідор, рундук) – прибудова, присінок біля входу в будинок із майданчиком, на який ведуть східці.
Галерея (рукійма, лавочки) – критий чи відкритий коридор, що з'єднує два або кілька приміщень; довгий балкон уздовж будинку.
Комора (комірка, комірчина, кліті, підкліті, хитки, чулан, кладочка) – 1. Окрема будівля для зберігання зерна. 2. Приміщення в житловому будинку, де тримають продукти харчування.

Творча робота (мовна компетентність)

- Записати словосполучення в орудному відмінку однини, пояснити правопис. Скласти 2 – 3 речення, використовуючи подані словосполучення слів.
 Вужча кімната, більша площа, нища круча, домашня локшина, порожня скриня, сарожитній звичай, хатній посуд, зовнішній вигляд.
- Прочитати прикметники. Знайти неправильні форми слів. Записати, виправляючи недоліки.
 Кварцевий, помаранчовий, шавлієвий, грушевий, вишньовий, життьовий, миттьовий.

V . Систематизація й узагальнення знань, умінь і навичок

1. Які прикметники належать до твердої, а які - до м'якої групи?
2. Які особливості відмінювання прикметників твердої групи?
3. Які особливості відмінювання прикметників м'якої групи?
4. Як відмінюються прикметники на – лиций?

VI . Підсумок уроку

Завдання-тест на індивідуальних картках

Картка №1

1. Виділіть речення з прикметником у короткій формі:
  - а) Хотіла б я вийти у чисте поле (Леся Українка)
  - б) Є приказка весела: їж, коли роток свіж (Л. Глібов)
  - в) З тітчиного садка роздавався тихий Івасів голосок (Панас Мирний)
  - г) Молодая дівчинонька в садочок виходить (Леся Українка)
2. Запишіть речення з прикметником м'якої групи.

VII . Домашнє завдання

1. Скласти зв'язне висловлювання на тему «Особливості відмінювання прикметників твердої і м'якої груп». («Запитаймо один одного»)

Урок 69. РЗМ №13. Твір-опис природи за картиною в художньому стилі (підготовча робота).

Підготовка до усного контрольного твору.

Мета: розвивати вміння учнів осягати зміст живописної графіки, виражальні засоби, помічати всі важливі й другорядні деталі, розкрити майстерність художника; удосконалювати культуру усного мовлення, сприяти збагаченню словникового запасу; підвищувати мовну й мовленнєву компетенції школярів, якнайповніше використати естетичний і моральний потенціал художнього полотна для духовного розвитку шестикласників.

Тип уроку: урок розвитку комунікативних умінь і навичок (формування комунікативних компетентностей).

Засоби навчання: підручник, пам'ятка « Як описувати картину»; словничок мистецтвознавчих термінів, репродукція картини Катерини Білокур «Пейзаж з вітряком», репродукції фотохудожників, проектор.

Перебіг уроку

- I. Організаційний етап.**
- II. Установчо-мотиваційний етап.** Емоційне налаштування учнів (полікультурна компетентність)
Ознайомлення з темою, метою, завданнями уроку.
Слово вчителя (повторення і поглиблення знань про художній стиль).
- III. Операційно-пізнавальний етап.**
Інтерактивна гра «Пінг-понг» (усне діалогічне мовлення)
Біля дошки два учні, які кидають один одному м'ячик і ставлять запитання з приводу вивченого про стилі і типи мовлення (зокрема описи).
- IV. Підготовча робота до усного твору-опису за картиною.**
Бліц-опитування (компетенція саморозвитку та самоосвіти)
  - Який опис називається пейзажем?
  - Як називаються художники, які малюють пейзажі?
  - Які жанри живопису ви знаєте?

Художники досягають потрібного ефекту, використовуючи різні фарби та їх відтінки. Чим користуються письменники для того, щоб живо зобразити картину природи?

1. Прочитайте текст. Чи можна назвати автора поданого нижче тексту художником слова?

Пречудовий літній ранок. У холоднім легенькім вітрі ледве-ледве леліється широкий лан жита. Жито, мов золото. Колосся, наче праники, аж похилилось під вагою зерна та перлових крапель роси, що позвисали з кожної стеблинки. Стоять стебла високі та рівні, жовті та гладкі під зеленим листям повійки, осету та іншого бур'яну, що стелиться сподом. Де-не-де видніється з-посеред того золотого, шумливого та пахучого моря синє, чаруюче око блавату, або квітка куколю, або дівоче паленіюче лице польового маку.

(За І. Франком)

2. Прочитайте вірш. Яка пора року зображена у творі. Відповідь обґрунтуйте. Які художні засоби використані у вірші?

Догоря багрянець листопаду,
Покотився туманами дим.
На стежках опустілого саду
Тільки осені мокрі сліди.

Скоро паморозь висріблить віти,
І дерева в дзвінкій тишині.
Будуть снити про травень і квіти,
Про ясні солов'їні пісні.

А на полі вже вруна зелені
Розстелились, мов килим весни.
І щось часто під вітром студеним
Так схвильовано шепчуть вони.

Мабуть, просять для себе вологи –
Більш дощів і снігів-завірюх...
Листопад стелить грудню дорогу,
Запаливши рум'яну зорю.

(П. Баратинський).

3. Прочитайте вірш. Чи сподобався він вам? Чим досягає поетеса різнобарвності звучання поезії? Назвіть художні засоби виразності.

Ті журавлі і їх прощальні сурми...

Тих відлітань сюїта голуба...
Натягне дощ свої останні струни,
Торкне ті струни пальчиком верба.

(Л. Костенко)

Слово вчителя

Щоб описати картину, зображену художником, необхідно знати ряд особливостей такого опису. Колективна робота з пам'яткою (компетентність саморозвитку і самоосвіти)

Пам'ятка «Як описати картину»

1. Визначити жанр картини.
2. Розповісти про задум автора.
3. Дати словесний опис побаченого:
  - а) що зображено в центрі картини;
  - б) що намальовано на задньому плані картини;
  - в) які художні деталі використовує митець для підсилення враження від картини;
  - г) як зображено предмети на картині.
4. Висловити своє ставлення до картини.

Довідкові матеріали

Пейзажем називається твір живопису, у якому головним предметом зображення є природа. Для деяких видів пейзажів існують свої назви. Скажімо, картина, на якій зображено море, називається **марина**; а та, на якій зображено міські краєвиди, називається **ведута** (у мистецтві ХХст. міські пейзажі стали називати **урбаністичними**). А ще пейзаж називають **ландшафтом**. Як же працює художник над картиною? Розглядає, обдумує, відчуває настрій того, що збирається описати. Ваше завдання – відчути настрій картини, побачити неповторність саме цього ландшафту, саме цієї миті, зображеної художником. Потім треба з'ясувати, з допомогою яких засобів художник досягнув мети. Отже, вам необхідно буде знати значення таких мистецтвознавчих термінів, як композиція картини, світлотінь, тло, перспектива, палітра (або колорит).

Довідкове бюро

Композиція картини - розміщення предметів і фігур у просторі, співвідношення об'ємів, світла і тіні.

Тло(фон) — та частина поверхні полотна, на якій вимальовано головні елементи композиції.

Перспектива — відтворення на малюнку уявної зміни розміру, форми об'ємних предметів; об'ємність зображення.

Світлотінь — розподіл світлих і тінювих штрихів, плям, як засіб передачі в живописі об'ємності зображуваного.

Малюнок — зображення предмета на площині, зроблене олівцем, пером, фарбами тощо.

Палітра(колорит) - сукупність, сполучення кольорів, характерне для окремої картини, творчості художника.

Репродукція — фотографічне або поліграфічне відтворення зображень творів живопису, друкованого тексту, малюнків, карт та інше.

4. Розгляньте картину. Опишіть її усно за поданою вище схемою.

5. З'єднайте відповідні слова певною лінією

(-----слова-епітети, _____ слова-метафори)

Погода	прозоре
Дерева	сумує
Небо	спить
Стежка	шелестить
Ліс	безвітряна
Листя	застигли
Листопад	змарніє
Паморозь	танцює
Вітер	вишиває
Поле	упала
День	підкрався
Осінь	убоге

6. Коротке повідомлення учнів про останні роки творчості К.Білокур.

7. Осмислення художнього полотна (аналіз картини)

1) До якого жанру належить картина К.В.Білокур «Пейзаж з вітряком»?

2) Визначити тему й основну думку художнього полотна.

3) Що зобразила К.Білокур на першому плані? Чи є це смисловим центром картини?

4) На що звертає увагу художниця на другому плані?

5) Яка кольорова гама картини? Чому?

6) Яку пору року зобразила Катерина Василівна на полотні?

7) Чи сподобалася вам картина? Чим саме?

8. Добір робочих матеріалів.

1) Колективний добір матеріалів до майбутнього твору:

Назвати об'єкти, зображені на картині.

(Стежка, човен, річка, хата, дерева, вітряк, небо, хмари, поле) .

Дібрати синоніми до слова вітряк.(Млин,тупчак,топчій).

Назвати кольори картини. (Синій,блакитний, темно-синій, жовто-зелений, блідо-голубий,темно-коричневий).

- 2) Добір характерних ознак об'єктів,зображених на полотні(робота за варіантами)

Варіант 1. Річка—невеличка,вузька,як стрічечка,місцями неспокійна.

Поле — широке,безкрає,заросле високою густою травою

Варіант2. Деревя—поодинокі,стрункі,зелено-сиві.

Вітряк — старезний,самотній,дерев'яний,великий.

Варіант 3. Небо — хмарне,високе,сумне,нахмурене,бліде.

Хата — солом'яна,низька,убога,стара.

Творча робота(мовна компетентність)

Продовжити речення,використовуючи опорні слова та словосполучення,образні вислови. («Незакінчене речення»)

- 1.Перед нами розкішна природа...
- 2.Автор картини знайомить нас із...
- 3.Художниця вдало дібрала...

V. Складання усного твору-опису в художньому стилі за картиною К.В.Білокур «Пейзаж з вітряком».

VI. Домашнє завдання.

Складіть і розіграйте діалог «У музеї» . Скориставшись схемою опису картини,ознайомте свого друга з вашим улюбленим художнім полотном . Опишіть пейзаж,зображений на картині.

Урок 70. РЗМ №14. Твір-опис природи за картиною художньому стилі (виконання роботи).

Мета: формувати мовленнєво-комунікативні вміння письмово складати твори-описи природи за картиною в художньому стилі; вдосконалити мовленнєво-мисленнєві вміння розуміти логіку викладу,дотримуватись єдиних вимог до писемного мовлення:

- розкрити майстерність художника
- сприяти збагаченню й уточненню словникового запису учнів

- виховувати естетичні смаки, любов до природи рідної землі в різні пори року
- якнайповніше використати потенціал художнього полотна для духовного розвитку шестикласників.

Тип уроку: урок розвитку комунікативних умінь і навичок.

Засоби навчання: підручник, проектор, картина.

Перебіг уроку

- I. Організаційний момент.**
- II. Ознайомлення з темою, метою і завданням уроку.**
- III. Актуалізація мотиваційних резервів шестикласників.**

«Аукціон знань»

- 1) Яка різниця між такими видами образотворчого мистецтва, як живопис і графіка?
- 2) Що називається пейзажем, натюрмортом?
- 3) Імена яких відомих художників України ви знаєте?
- 4) Які ознаки має художній стиль мовлення?

- IV. Підготовча робота до складання письмового твору-опису природи за картиною в художньому стилі. Коротке повідомлення учня про автора картини.**

Глушенко Микола Петрович (04.09.1901 – 31.10.1977). Український живописець, народний художник. У 1924 році закінчив Берлінську вищу школу образотворчого мистецтва. До 1936 року жив за кордоном. Працював переважно в жанрах пейзажу, натюрморту, портрета. Найвідоміші твори : «Відлига» (1956); «Весна на перевалі»; «Карпати» (1967); «Кримські виноградники» (1974); «Блакитний березень» (1975).

Довідкові матеріали

Живопис – вид образотворчого мистецтва, що передає за допомогою фарб предмети і явища дійсності або фантазії.

Картина (художнє полотно) – твір живопису, намальований переважно фарбами на полотні, картоні чи дошці.

Пейзаж – загальний вигляд якоїсь місцевості, картина природи (поля, лісу, села, міста, гір, моря, неба). Пейзажем називають також картину або малюнок із зображенням краєвиду. Живописця, який спеціалізується в галузі пейзажу, або письменника, який змальовує й природу, називають пейзажистом.

«Хвилинка пізнання» (інформаційна компетентність)

Описати пейзаж, побачений на картині, - по-своєму відтворити, передусім, враження від неї, продемонструвати уміння бачити художні деталі, які увиразнюють зміст. Пейзаж у словесній формі передається за допомогою відповідних художніх засобів.

Осмислення художнього полотна (аналіз картини)

1. Яка пора року відтворена на картині? З чого це видно?
2. Чи можна впізнати час дня? По чому?
3. Як ви думаєте - день морозний чи потепління? Як довести?
4. Що зображено на передньому плані?
5. Як передано глибину картини?
6. Що є композиційним центром картини?
7. Що привертає увагу в першу чергу?
8. Завдяки чому відчувається глибина простору?
9. Чим пояснити добір контрастних кольорів у зображенні лісу?
10. Який ліс видніється зліва?
11. Як виглядає березовий гай?
12. А сніг?
13. Добери епітети до слів береза, ялина.
14. опиши небо, верхівки берізок.
15. Який настрій навіває картина?
16. Чим вона приваблює глядача.

Добір робочого матеріалу

Опорний словничок.

Образотворча термінологія:

художник, пейзажист, майстер пензля, маляр; написати, відтворити, намалювати, відобразити, передати, розкрити, втілити, створити, накреслити, відбити; картина, художній твір, пейзаж, полотно, картина природи; гама кольорів, контрастні барви, світлотіні, падаючі тіні, довгі тіні, плани, композиція, фарби, тло, мазки, відблиски.

Зображені об'єкти :

дорога, гайок, ліс, небо, огорожа, кілки, жердини, дерева, ялини, берези, небо, копиця, сніг, проталини.

Характерні ознаки об'єктів :

Сніг білий з сіро-фіолетовим відтінком, твердий, спресований;

дорога – в'їжджена, примерзла, дзеркальна, золотиста смуга;

берізки – білі з чорними смугами; струнки, білокорі, ніжні, милі, тоненькі, скромні, тендітні;

ялинки – зелені, темно-зелені аж чорні, струнки, кучеряві, лапаті, густі, вічнозелені, чепурні;

тіні – довгі, розмиті, блідо-сірі, невиразні;

ліс – темний, густий, осяяний, яскраво-фіолетовий з багряною смугою;

дерева – золотисто-багряні, безлисті, зелені;

небо – золотисте, блідо-сіре, сіро-фіолетове, спокійне;

настрій – піднесений, радісний, невимовно чудовий.

V. Творча робота учнів.

Складання письмового твору-опису в художньому стилі за картиною М. Глуценка «Зимовий день». (мовленнєва компетентність)

VI. Підсумки. Домашнє завдання.

1. Завершити письмовий твір-опис за картиною М.П.Глуценка, розпочатий на уроці.
2. Письмово описати одну з репродукцій (вправа з підручника) у художньому стилі.

Урок 71. Творення прикметників. Перехід іменників у прикметники.

Мета : узагальнити і систематизувати здобуті знання про прикметник як частину мови; ознайомити учнів із способами творення прикметників, формувати вміння визначати способи творення прикметників і утворювати прикметники від різних частин мови всіма способами словотворення, правильно розбирати прикметники як частину мови; вчити правильно вживати прикметники у мовленні; розвивати логічне мислення і мовлення; за допомогою мовленнєво-комунікативного дидактичного матеріалу познайомити шестикласників з історією народного житла, його інтер'єром.

Тип уроку: урок-практикум, закріплення знань, умінь і навичок.

Засоби навчання: таблиці, орфографічні словники, словник наголосів, проектор.

Перебіг уроку

I. Організаційний етап.

II. Установчо-мотиваційний момент.

Оголошення теми, мети і завдань уроку.

III. Актуалізація опорних знань, умінь і навичок учнів.

1. Розминка (усно). Назвати «зайве» слово:

- а) добрий, веселий, сонний, зелений, червоний;
- б) тепліший, ніжніший, лагідніший, найкращий, більший, молодший;
- в) весняний, гречаний, борошняний, солодкий, цементний, дерев'яний.

2. «Мозковий штурм» (Компетенція саморозвитку і самоосвіти)

- Які закінчення мають прикметники чоловічого роду в 3.в. однини? Чому? (як Н.в. або Р.в.)

- У яких прикметниках і в яких відмінках перед закінченням пишеться *ь*? Чому? (чоловічий і середній рід м'якої групи: Р.в., Д.в., М.в., а також жіночий рід : Р.в., О.в.).

- Як перевірити правильність написання закінчень прикметників?

- У яких відмінках прикметники мають паралельні закінчення? (М.в. – ч.р. і с.р. твердої групи, М.в. ч.р. і с.р. м'якої групи).

- Що ви помітили спільного у відмінюванні прикметників та іменників?

- Система відмінкових закінчень якої частини мови простіша – іменника чи прикметника? Чому?

3. Робота з текстом (навчальне аудіювання)

- Прослухати текст. Визначити його стиль. (Інформаційна компетентність)
Декоративно-художнє оздоблення хати було досить різноманітним у різних районах України. Так, якщо засоби зовнішнього оздоблення зрубних поліських жител обмежувалися часковою побілкою або обмазкою глиною, до того ж лише житлової частини хати, то у крайніх північно-західних районах зруб залишався небіленим або підбілювалася тільки частина стін навколо вікон. Декор зрубного карпатського житла відзначався багатством профільованого різьблення. Значним розмаїттям прийомів оздоблення характеризувалось каркасне та безкаркасне житло лісостепових та степових районів. Тут, окрім традиційної обмазки глиною та побілки, широкого вжитку набули підводка кольоровими глинами та декоративний поліхромний розпис. У прикарпатських зонах Поділля, Буковини, гірських районах Прикарпаття та Закарпаття застосували прийоми художнього викладання – шалівку, шинелі, пікування (З енциклопедії народознавства).
- Дати відповіді на запитання:
  1. Як зовнішньо оздоблювали зрубні поліські житла?
  2. Чим відзначався декор зрубного карпатського житла?

3. У яких районах широко використовували підводку кольоровими глинами та декоративний поліхромний розпис?
4. Про які прийоми художнього викладання у Прикарпатті та Закарпатті йде мова в тексті?

Морфемний розбір слів.

- Розібрати за будовою прикметники. З'ясувати, якими способами вони утворені.

Декоративно-художнє, поліських, північно-західних, прикарпатського, безкаркасне, лісостепових, степовий.

IV. Сприйняття і засвоєння навчального матеріалу.

1. Самостійна робота з підручником.
2. Попереджувальний вибіркового диктант.

- Визначити спосіб творення прикметників.

А з того зерна колоски довжелезні знов добуде сила земна (Д. Павличко).

Не марнуй хвилин безцінних! Час минає, час іде... (І. Жиленко).

Тихесенький вечір на землю спадає, і сонце сідає в темнесенький гай (В. Самійленко).

Ой стежечка манюсінька, мов ниточка тонюсінька, між ланами повелася, в туман сивий подалася... (А. Казка).

3. Створення учнями таблиці «Способи творення прикметників».

4. Робота з таблицею.

- Пояснення матеріалу за узагальнювальною таблицею «Способи творення прикметників»

Назва способу словотворення

Приклади

Суфіксальний

Сонце-сонячний

Префіксальний

Красивий-

прекрасний

Префіксально-суфіксальний

Будинок-

надбудинковий

Складання основ

Полезахисний-

поле захищати

Перехід дієприкметників у прикметники

Поживні

речовини, колючий

5. Виконання системи творчих вправ. (Компетентність продуктивної творчої діяльності)

Творче конструювання.

- Утворити від поданих слів прикметники, визначити спосіб творення.

Зоря, іскра, місто, сила, ліс, гордоці, зовнішність, ширина.

- Утворити від поданих слів прикметники. Пояснити їх правопис за допомогою правил.
Каховка, Балаклава, Нальчик, Гадяч, Париж, Волга.
- Назвати прикметники, які перейшли в іменники.
(Черговий, вартовий, військовий, минуле, майбутнє, набережна, кошовий, лютий).

Робота за варіантами.

Подані слова ввести у прості речення, ускладнені вставними словами, звертаннями, так, щоб в одному випадку це були іменники, в іншому – прикметники.

Варіант1. Минуле, рівне, віджиле.

Варіант2. Старий, майбутнє, лісничий.

Лексико-орфоепічна робота (робота в парах)

Записати подані прикметники у три колонки: у першу – з наголосом на корені, у другу – з наголошеним суфіксом, у третю – з наголошеним закінченням. Визначити їх розряд за значенням. Перевірити себе за допомогою словника наголосів.

Будяковий, боковий, вербовий, бойовий, дубовий, кленовий, верховий, впливовий, віковий, шаховий, правовий, ожиновий, поштовий, смаковий, буковий, калиновий.

Робота з текстом. (Через проектор)

Пояснити розстановку розділових знаків, вивчені орфограми. Виділені прикметники розібрати як частину мови за поданим алгоритмом.

Селянинова хата на всій території свого поширення являла собою наземну одноповерхову споруду. Винятком були **гірські** райони Карпат, придніпровської зони Буковини та Поділля, де під житлом, розташованим на **крутих** схилах, улаштовували цокольний поверх (погріб, пивницю), який використовували для господарських потреб. Вирізнялися будинки вкрай зuboжілого сільського населення деяких районів. Це були напівземлянки та землянки (*З етнографічного довідника*).

Алгоритм морфологічного розбору прикметника.

1. Виділити з контексту потрібне слово для розбору.
2. Назвати частину мови, до якої належить слово (прикметник).

3. З'ясувати значення, яке позначає аналізований прикметник.
4. Поставити прикметник у початковій формі.
5. Визначити постійні морфологічні ознаки, властиві прикметникові (група за значенням, форма).
6. Назвати змінні морфологічні ознаки аналізованого прикметника (рід, число, відмінок).
7. Указати на синтаксичну функцію, яку виконує прикметник у реченні (означення, присудок).

V. Систематизація й узагальнення знань, умінь і навичок.

Виконання вправ з підручника по групах. Для перевірки правильності виконаного завдання учні використовують орфографічні словники.

VI. Підбиття підсумків уроку

«Хвилинка-веселинка»

- Відгадати загадки (відповіді – прикметники з іменниками)
1. крил не має, а навколо Землі літає. (Штучний супутник) 2. Який рік триває один день? (Новий рік). 4. Вода, а літає. (Водяна пара).

VII. Домашнє завдання

1. Виписати з додаткової літератури два речення, у яких прикметники перейшли б у розряд іменників.
2. Зробити морфологічний розбір трьох прикметників (якісного, відносного, присвійного), ужитих у поданих реченнях.
У традиційному українському житлі долівка завжди була глиняною. Дощана підлога навіть у домівках заможних селян наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття траплялася дуже рідко.

Урок 72. РЗМ №15. Робота над помилками, допущеними у творі – описі за картиною. Удосконалення написаного.

Мета : проаналізувати помилки, допущені у творі-описі природи; допомогти учням усвідомити характери помилок, формувати вміння вдосконалювати написане; виховувати мовленнєву культуру, інтерес до мови.

Тип уроку: удосконалення умінь і навичок.

Засоби навчання: таблиці, «Характеристика основних видів помилок», орфографічні словники, проектор.

Перебіг уроку.

I. Організаційний момент.

II. Повідомлення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

1. Слово вчителя.

Загальна оцінка виконаної роботи: чи розкрита тема, чи послідовний був опис, чи повний опис природи за картиною.

«Мозкова атака» (компетенція саморозвитку та освіти).

- З чого складається опис?
  - Як він будується, що і в якій послідовності описується?
  - За допомогою яких художніх засобів можна передати загальне враження від картини?
  - Як підкреслюється величність природи?
2. Зачитування 2-3 кращих робіт. Коментар учителя (інформаційна компетентність)
3. Робота з таблицею (нагадування основних видів помилок, які зустрічаються в мовленні)

Види помилок у письмовій роботі

Змістові (З)

- Не розкрито тему тексту.
- Нечітко передано головну думку тексту.
- Про щось сказано недостатньо.
- Додано щось зайве.
- Порушено послідовність викладу.

Лексичні (Л)

- Слово вжито у не властивому йому значенні.
- Використано створене, перекручене слово.
- Невиправдано повторюється слово.
- Повторюється подібні речення.
- Ужите зайве слово.

Граматичні (Г)

- Ужито неправильно утворене слово.
- Слово вжито у спотвореній формі.
- Неправильно поєднано слова.
- Неправильно побудовано речення.

Орфографічні (О)

- Слово записано з порушенням правил щодо написання літер, які позначають ненаголошені голосні звуки,

проголосні звуки, що уподібнюються, щодо вживання м'якого знака чи апострофа тощо.

Пунктуаційні (V)

Неправильно розставлені знаки

4. Колективний аналіз найтипівіших помилок у творі-описі.

Пояснити виділені орфограми.

Мереживо, черемха, розкішний, серпанком, марево, верховіття, м'яко, безлиста, розпустилось, розкрився, віддалік.

5. Самостійний аналіз індивідуальних помилок (для цього на кожному парту дається орфографічний словник).

Мої помилки

Правило

мої приклади

6. Творча робота «У поетичній майстерні» (компетентність продуктивної творчої діяльності).

«Поетична майстерня»

Доберіть поетичні рядочки, які вдало ілюстрували б картину чи доповнювали її (завдання для обдарованих дітей).

(край – гай, берізки – кіски, зима-чаївниця – біла колісниця, веселі-моделі, пороша-хороша, заграва-цікава, невеличкі-сестрички, знову-розмову, хмаринки-сніжинки, стежили-помережили, шапками-лапками, іній-тіні, горбок-лісок, дрімають-затихають, звірята-рученята).

III. Підбиття підсумків уроку.

IV. Домашнє завдання.

Повторити основні види помилок та їхню характеристику. У свій словничок записати 10 слів на правила, на які було допущено найбільше помилок.